

KAREL
JAROMÍR
ERBEN
POHÁDKY

Karel Jaromír Erben

POHÁDKY

Obsah

[Boháč a chudák](#)

[Dobře tak, že je smrt na světě](#)

[Hrnečku, vař!](#)

[Jirka s kozou](#)

[Rozum a Štěstí](#)

[Řípka](#)

[Tři zlaté vlasy děda Vševěda](#)

[Zlatovláska](#)

Boháč a chudák

Byli dva bratři, jeden velmi bohatý, druhý velmi chudý. Jednou hlídal chudý svému bohatému bratru snopy na poli a seděl pod kupkou; spatřil bílou ženu, sbírala klasy, ježto zůstaly na záhonech, a zastrkávala do kupek. Když pak až k němu došla, chytil ji za ruku a tázal se jí, co je zač a co tu dělá? „Já jsem tvého bratra Štěstí a sbírám ztracené klásky, aby měl víc pšenice.“

„A prosím tě, kdepak je moje Štěstí?“ otázal se chudý. „Na východě,“ řekla bílá žena a zmizela.

I umínil si chudý, že půjde do světa hledat svého Štěstí. A když jednou zrána už odcházel z domova, nenadále vyskočila ze zápečí Bída a plakala i prosila, aby ji vzal taky s sebou. „Oj, moje milá!“ řekl chudák. „Jsi velmi slabá a cesta daleká – nedošla bys; ale mám tu prázdnou lahvičku, umenši se, vlez do ní a já tě ponesu.“ Bída vlezla do lahvičky a on nemeškaje zandal ji zátkou a dobře zavázal. Potom na cestě, když přišel k jedné bažině, vyndal lahvičku a vstrčil ji do bahna a tak se Bídy zprostil.

Po některém čase přišel do velikého města a nějaký pán vzal ho do služby, aby mu kopal sklep. „Platu žádného ti nedám,“ řekl, „ale co kopaje najdeš, bude tvé.“ Když tak nějaký čas kopal, našel hroudu zlata. Dle úmluvy náležela jemu; ale on dal přece polovici pánovi a kopal dále. Konečně přišel na železné dveře, a když je otevřel, byl tu podzemní sklep a v něm nesmírné bohatství. Tu slyší z jedné skříně ve sklepe hlas: „Otevři, pane můj, otevři!“ I pozdvihl víko a ze skříně vyskočila krásná panna, celá bílá, poklonila se mu a řekla: „Jsem tvoje Štěstí, jehož jsi tak dlouho hledal; od nynějška budu s tebou a s tvou rodinou.“ Nato zmizela. On pak o to své bohatství opět se podělil se svým bývalým pánem, i zůstal mimo to nesmírným boháčem a jmění jeho den ode dne se množilo. Nikdy však nezapomněl na svou nouzi.

Jednoho dne, procházeje se po městě, potkal svého bratra, jenž sem přišel za svým obchodem. I vzal ho s sebou domů a vypravoval mu obšírně všechny příhody své: jak viděl jeho Štěstí na poli klásky sbírat, jak a kde se své Bídy zprostil a jiné věci. Hostil ho u sebe po několik dní a potom mu dal na cestu mnoho peněz a ženě i dětem jeho mnoho darů, i rozloučil se s ním bratrsky.

Ale bratr jeho byl neupřímný a záviděl mu jeho Štěstí. Ubíraje se domů, neustále přemýšlel, jak by na bratra svého mohl zas Bídu poslat. A když přijel k tomu místu, kde bratr jeho lahvičku v bahně pochoval, hledal, dlouho hledal, až ji zase našel a

hned otevřel. V okamžení vyskočila Bída ven, a před očima jemu rostouc, začala kolem něho radostně skákat, a objevši ho, líbala a děkovala mu, že ji z vězení vysvobodil. „A za to vděčna budu tobě i tvé rodině až do smrti a nikdy vás již neopustím!“

Darmo se závistník vymlouval, darmo ji posílal k prvnějšímu pánu: nikterak nemohl již Bídy z krku pozbyt, ani prodat, ani darovat, ani zakopat, ani utopit, neustále mu byla v patách. Zboží, které si domů vezl, pobrali mu na cestě loupežníci; dostav se domů žebrotou, našel místo svého stavení hromadu popela a z pole mu zatím úrodu všecku pobrala voda. A tak nezůstalo závistivému boháči nic než toliko Bída!

Dobře tak, že je smrt na světě

Za starých časů, když ještě pán Ježíš a svatý Petr spolu chodili po světě, přišli taky jednou navečír k jednomu kováři a prosili o nocleh. Ten kovář je hned ochotně přivítal, hodil kladivo, co v ruce držel, pod kovadlinu, a vedl je do sednice; nato pak šel a dal ustrojiti dobrou večeři. A když již bylo po večeři, řekl k těm svým hostům: „Vidím, že jste po cestě tuze ušlí a že byste si rádi odpočinuli – a bylo to dnes taky parno, až se pot z čela lil! – položte se spolu do mé postele a vyspěte se; já si zatím lehnu do stodoly na slámu.“ Nato jim dal dobrou noc a odešel. A když bylo ráno, dal zase ustrojiti snídani a potom je ještě kus cesty vyprovodil. A když se již s nimi loučil, řekl: „Dal jsem, co jsem měl, vezměte málem zavděk!“

Tu potáhl svatý Petr po straně pána Ježíše za rukáv a pravil: „Pane, cožpak mu za to žádnou odměnu nedáš, že je tak hodný člověk a že nás tak rád viděl?“

Odpověděl mu pán Ježíš: „Odměna tohoto světa je odměna lichá, já ale mu jinou chystám v nebesích.“ Pak se obrátil k tomu kováři a pravil k němu: „Žádej, cokoli chceš, tři prosby budou tobě vyplněny.“

Tu se ten kovář zaradoval a řekl: „Když je tomu tak, tedy, pane, učiň, abych byl ještě sto let živ a zdráv tak jako dnes.“

I řekl jemu pán Ježíš: „Má se tobě státi, jak žádáš. A co chceš dále?“

Kovář se rozmýšlel a řekl: „Co mám žádati? Mně se tak na světě dobře vede; co každý den spotřebuju, svým řemeslem si vždycky vydělám. Učiň tedy, abych měl vždycky díla dosti, tak jako až potud.“ I odpověděl mu pán Ježíš: „I to se má tobě vyplniti. A co ještě žádáš potřetí?“

Tu již milý kovář nevěděl, co říci má; ale rozmysliv se, za chvíli řekl: „Inu, když jsi, pane, tak dobrý, tedy učiň, kdo sedne na tu stolicí za stolem, cos ty na ní u mě seděl, aby byl každý přimrazen a nemohl z místa, až já ho propustím.“

Svatý Petr se tomu zasmál, ale pán Ježíš pravil: „Staň se, jak jsi řekl?“

Nato se rozešli, pán Ježíš a svatý Petr šli svou cestou dále a kovář běžel s radostí domů. I stalo se mu, jak pán Ježíš přislíbil. Všichni známí okolo něho byli již pomřeli, on ale byl vždy ještě zdráv a čerstvý jako ryba, práce měl hojnost a zpíval si od rána do večera.

Ale všeho do času. Těch sto let konečné také uplynulo a smrt zaklepala na dvéře.

„Kdo to?“ ozval se kovář.

„Já jsem to, smrt, již si jdu pro tebe.“

„Pěkně vítám! Toť jsou k nám hosti!“ řekl kovář, potutelně se usmívaje, „jen dál, jen dál, vzácná paní! Ale buď tak dobrá, počkej jen trochu, až si tuhle ta kladiva a kleště srovnám, však jsem hned hotov. Zatím se trochu posad' tuhle na stolicí; vím beztoho, že jsi ušlá a že máš po světě neustále co běhat.“

Smrt se ničeho nenadála; i nedala se dlouho pobízeti a posadila se. Tu se dal kovář do hlasitého smíchu a řekl: „Teď si tu sed' a nehýbej se mi odtud, až já budu chtít!“

Smrt se počala vzpínati, rachotila hnáty a klepala dásněmi; ale nebylo nic platno, nemohla z místa a musila sedět jako by ji byl přikoval. Kovář se smál, až se za břicho popadal, zavřel dvěře a šel po svém, jsa tomu rád, že se již nemusí smrti obávati, maje ji doma chycenou.

Zatím ale radost jeho dlouho netrvala a brzo shledal, že se zmýlil.

Měl doma pěkného krmného vepříka a chtěl si ho na to potěšení zabítí a šunky dáti do komína, neboť velmi rád pěkné uzené šunky jídal. I vzal tedy sekyru a dal vepříku do hlavy ránu, až se převalil; ale zatímco se shýbal pro nůž, chtěje ho zaříznouti a krev do hrnce chytiti na jitrnice, tu se ten vepřík najednou zase zdvihl a roch, roch, roch! pryč utíkal, a dříve nežli se kovář ze svého leknutí vzpamatoval, byl tentam.

„Počkej, mrcho, však já tě zase dostanu,“ pravil kovář a zatím šel do chlívků a vytáhl husu. Krmil ji již dvě neděle – na posvícení. „Aspoň si na tobě dnes pochutnám,“ řekl sám k sobě, „když mi ty jitrnice upláchly,“ a vzav nůž, chtěl ji zaříznouti. Ale kupodivu, z husy neteklo ani kapky krve, a jak jí z krku nůž vytáhl, nebylo po ráně již ani památky! Vtom, co se kovář tomu tak divil, husa se mu najednou z ruky vymkla a kejha, kejha! letěla za vepřem.

To bylo kováři již trochu příliš! Tak dobře dnes pořídil, a neměl by si na pečení pochutnati? Nechal tedy zatím husu husou a vepře vepřem a šel do holubníka a přinesl dvě holoubata. I aby jemu snad zase něco takového nevyvedla, vzal sekyru a usekl jim na špalku hlavy – oběma jednou ranou. „Nu, vy alespoň máte dost!“ zabrumlal k sobě sám a hodil je na zem. Ale div divoucí! Sotvaže na zem dopadly, navlékly se hlavičky zase na krky a fr, byli holubí již taky titam. – Tu se najednou kováři v hlavě zablesklo, i uhodil si pěstí do čela a řekl: „Ó já osel! Na to jsem já nepomyslel: ono proto nemůže nic umřítí, že mám já smrt chycenou!“ I zakroutil nad tím hlavou a nebylo mu to tuze milé, že by již měl navždycky opustiti ty pěkné šunky a jitrnice, ty chutné martinské husy i ta pečená holoubátka. Ale co dělati? Smrt propustiti? – To ne; ta by nejprve jemu krk zakroutila. I pomyslel si tedy, že bude teď místo masa jídati hrách a kaši a místo pečeně píkati koláče – však ty jsou, když jináč není, taky dost dobré.

Nějaký čas ještě to tak dobře chodilo, dokud byly staré zásoby. Ale přišlo jaro, a tu teprva nastala pravá bída! Všichni živočichové, co jich vloni bylo, obživli z

jara zase, ani jedinkého nechybělo! A k tomu narostlo takové množství mladých, až se všechno všude hemžilo. Ptáci, myši, kobylky, brouci, žížaly a jiná havěť sežrala a zkazila všechno obilí na polích a luka byla, jako by je vypálil; stromy na zahradách stály jako metly, listí i květ ožrali motýli a housenky – nebylo možná ani jednu zabít! V jezerech a řekách bylo takové množství rybiček, žab, vodních pavouků a jiného hmyzu, že voda jimi zasmrádla a nebylo lze se ji napít; v povětří pak byla mračna komárů, much a mušek a na zemi taková síla ošklivého hmyzu, že by byly musily člověka umořiti, kdyby byl mohl umřít. I chodili lidé polomrtví, jako stíny, nemohouce ani živi býti, ani zahynouti.

To uviděv ten kovář, jaké neštěstí svou pošetilou žádostí na světě způsobil, řekl: „Přece to tak pánbůh dobře učinil, že je ta smrt na světě!“ Šel a sám se jí poddal a ji propustil; ta ho ihned taky zadávila. A tak přišlo potom pomalu všechno zase do starého pořádku.

Hrnečku, vař!

V jedné vsi byla chudá vdova a měla dceru. Zůstávaly v staré chalupě s doškovou roztrhanou střechou a měly na půdě několik slepic. Stará chodila v zimě do lesa na dříví, v létě na jahody a na podzim na pole sbírat a mladá nosila do města vejce na prodej, co jim slepice snesly. Tak se spolu živily.

Jednou v létě stará se trochu roznemohla a mladá musela sama do lesa na jahody, aby měly co jíst; vařily si z nich kaši. Vzala hrnec a kus černého chleba a šla. Když měla hrnec plný jahod, přišla v lese k jedné studánce; tu si k té studánce sedla, vyndala si ze zástěry chléb a začala obědovat. Bylo právě poledne.

Najednou se tu odkud odtud vzala nějaká stará žena, vypadala jako žebračka, a v ruce držela hrneček. „Ach má zlatá panenko,“ povídá ta žebračka, „to bych jedla! Od včerejška od rána neměla jsem ani kouska chleba v ústech. Nedala bys mi kousek toho chleba?“

„I pročpak ne,“ řekla ta holka, „chcete-li, třeba celý; však já domů dojdu. Jen nebude-li vám tuze tvrdý?“ A dala jí celý svůj oběd.

„Zaplat' pánbůh, má zlatá panenko, zaplat' pánbůh! – Ale když jsi, panenko, tak hodná, musím ti taky něco dát. Tuhle ti dám ten hrneček. Když ho doma postavíš na stůl a řekneš: Hrnečku, vař! navaří ti tolik kaše, co budeš chtít. A když budeš myslit, že už máš kaše dost, řekni: Hrnečku, dost! a hned přestane vařit. Jen nezapomeň, co máš říct.“ – Tu jí ten hrneček podala a najednou ztratila se zas, holka ani nevěděla kam.

Když přišla domů, povídá matce, co se jí v lese přihodilo, a hned postavila hrneček na stůl a řekla: „Hrnečku, vař!“ Chtěla zvědět, jestli jí ta žebračka neobelhala. Ale hned se začala v hrnečku ode dna kaše vařit, a pořád jí bylo víc a víc, a co by deset napočítal, byl už hrneček plný. „Hrnečku, dost!“ a hrneček přestal vařit.

Hned si obě sedly a s chutí se jedly; kaše jako mandle. Když se najedly, vzala mladá do košíčka několik vajec a nesla je do města. Ale musela tam s nimi dlouho na trhu sedět, dávali jí za ně málo, až teprv v samý večer je prodala.

Stará doma nemohla se jí dočkat, už se jí taky chtělo jíst, a měla zas na kaši chuť. Vzala tedy hrneček, postavila ho na stůl a sama řekla: „Hrnečku, vař!“ Tu se v hrnečku začala hned kaše vařit, a sotva se stará otočila, byl už plný.

„Musím si taky pro misku a pro lžici dojít,“ povídá si stará a jde pro to do komory. Ale když se vrátila, zůstala leknutím jako omráčená: kaše valila se plným

hrdlem z hrnečku na stůl, ze stolu na lavici a za lavice na zem. Stará zapoměla, co má říct, aby hrneček přestal vařit. Přiskočila a přikryla hrneček miskou; myslila, že tím kaši zastaví. Ale miska spadla na zem a roztloukla se, a kaše hrnula se neustále dolů jako povodeň. Už jí bylo v sednici tolik, že stará odtud musela do síně utéct; tu lomila rukama a bědovala: „Ach ta nešťastná holka, co to přinesla; já jsem si hned pomyslíla, že to nebude nic dobrého!“

Za chvílku tekla už kaše ze sedničky přes práh do síně; čím jí bylo víc, tím jí víc přibývalo. Stará už nevěděla kudy kam, i vylezla v té úzkosti na půdu a pořád bědovala, co to ta nešťastná holka domů přinesla. Zatím bylo kaše pořád víc a víc, a netrvalo dlouho, valila se už jako mračna dveřmi i oknem na náves, na silnici, a kdo ví, jaký by to bylo vzalo konec, kdyby se byla právě naštěstí mladá nevrátila a nekřikla: „Hrnečku, dost!“

Ale na návsi byl už takový kopec kaše, že sedláci, když tudy večer jeli z roboty domů, nikterak nemohli projet a museli se skrze kaši na druhou stranu prokousat.

Jirka s kozou

Byl jeden král a měl dceru, a tu nemohl žádný rozesmát, byla pořád smutná. Tak ten král povídal, komu se podaří, aby se zasmála, tomu že ji dá. A byl jeden pastýř a měl syna, říkali mu Jirka. Ten povídá: „Táto, půjdu taky zkusit jestli bych ji rozesmál. Na vás nechci nic, jenom tu kozu.“ – Ta koza byla taková, když on chtěl a řekl: „Kozo, drž!“, že každého, kdo šel kolem, držela, a ten pak musel u ní zůstat. – A táta řekl: „No tak jdi.“

Tak Jirka tu kozu vzal a šel, a potká jednoho, ten měl nohu na rameně. Jirka povídal: „Ty, pročpak máš tu nohu na rameně?“ – A on: „Když ji sundám, tak doskočím sto mil.“ – „A kam jdeš?“ – „Na službu, kdo mě vezme.“ – „Tak pojd' se mnou.“

Šli dále a potkali zas jednoho, měl prkýnko na očích. „Ty, pročpak máš na očích to prkýnko?“ – A on: „Když to prkýnko zdvihnu, tak vidím sto mil.“ – „A kam jdeš?“ – „Na službu, chceš-li mě vzít.“ – „I proč ne, vezmu. Pojd' taky se mnou.“ Ušli kus cesty, potkali třetího kamaráda, ten měl láhev pod paží a místo zátky držel v ní palec. „Ty, pročpak tam ten palec držíš?“ – „Když ho vytáhnu, dostříknu sto mil, a co, chci, všecko zastříknu. Chceš-li, vezmi mě taky do služby, může to být k tvému štěstí a k našemu taky.“ – A Jirka mu na to: „No tak pojd'.“

Potom přišli do města, kde byl ten král se smutnou princeznou, a nakoupili si na tu kozu pentli. Zašli do jedné hospody, a tam už bylo zařízeno, až takoví lidé přijdou, aby jim dali jist a pít, co budou chtít, že to král všecko zaplatí.

Jirka a jeho kamarádi kozu celou pentlemi ovázali a dali ji do sednice šenkýři, aby se o ni postaral. Ten ji dal do přístěnku, kde jeho dcery ležely. Jirka zavolal: „Kozo, drž!“

Ten hospodský měl tři dcery, a ty ještě nespaly. Tu řekla Manka: „Oh, kdybych mohla taky takovou pentli mít! Půjdu a odvážu si nějakou z té kozy.“ – Ta druhá, Dorla, povídá: „Nechod', on to ráno pozná.“ – Ale Manka šla přec. A když se dlouho nevracela, řekla ta třetí, Káča: „Jdi tam pro ni.“ – Dorla šla, vidí, Manka stojí u kozy. Třepla ji po zádech: „Pojd', nech toho!“ a už se od ní nemohla odtrhnout. – Když to trvalo hodnou chvíli, volá Káča: „Pojd'te už, neodvažte je všechny!“ Šla a třepla Dorlu po sukni, a už taky nemohla pryč, musela u ní zůstat.

Ráno si milý Jirka pospíšil a šel pro kozu a vedl to všecko pryč, Káču, Donu i Manku. Šenkýř ještě spal. Šli přes ves, rychtář koukal z okna. „I fuj!“ povídá, „Kačenko, co to, co to?“ Šel a popadl ji za ruku, chtěl ji odtrhnout ale zůstal u ní

taky. V uličce potkali pastýře, jak žene stádo krav, býk se otřel o Káču, uvázl, a Jirka ho taky vedl.

Potom přišli před zámek a z toho vyšli ven sloužící, a když celý ten průvod viděli, šli ke králi a povídali mu: „Och pane, máme tu takovou zvláštní podívanou: už tu byly všelijaké maškary, ale tohle tu ještě nebylo.“ Hned tu královskou dceru vyvedli nahoru k oknu, ona se podívala a zasmála se, až se zámek otřásl.

A teď se Jirky ptali, co je zač. On, že je pastýřův syn a že mu říkají Jirka. A oni na to, že to nemůže být, že mu tu princeznu nemohou dát, protože je prostého rodu, leda že by ještě něco vykonal. Jirka povídá: „A co?“ A oni, že sto mil odtud je studánka, jestli z ní za minutu přinese koflík vody, tak princeznu dostane. Milý Jirka řekl tomu, co měl nohu na ramene: „Ty jsi povídal, když sundáš tady tu nohu, že doskočíš sto mil.“ – Ten odpověděl: „Ó to já snadno dokážu!“ Sundal nohu, skočil a byl u studánky. Ale potom chybělo už jen maličko do doby, kdy se měl vrátit, a on pořád nepřicházel. Tu řekl Jirka druhému kamarádovi: „Ty jsi povídal, když zdvihneš to prkýnko z očí, že uvidíš na sto mil; podívej se, co tam dělá.“ – „Och pane, on tam u studánky leží. Och jemináčku, on tam usnul!“ – „To bude zle,“ povídá Jirka, „už má čas se vrátit. Ty třetí, ty jsi povídal, když vytáhneš palec z té láhve, že dostříkneš sto mil; chutě stříkni tam, ať vstává.“ Třetí kamarád vytáhl palec z láhve a stříkal daleko, daleko. Jirka povídá tomu druhému: „Podívej se, jestli už se tam hýbá nebo co dělá.“ – „Och pane, už vstává – utírá se – už nabírá vodu.“ – Potom ten první skočil, a než se nadáli, už tu byl s vodou, zrovna včas.

Ale na zámku řekli, že musí vykonal ještě jeden kousek. Nedaleko ve skále je takové zvíře, jednorožec, ten jim mnoho lidí hubí; jestli ho Jirka shladí ze světa, že tu princeznu dostane. Vzal si tedy své pomocníky a šli do lesa k té skále, šli a přišli ke smrčině. Našli tam tři pelechy, uválené od tří zvířat. Jedno z nich hubilo lidi. Jirka a jeho kamarádi si nabrali kamení a šišky a vlezli nahoru na strom. A když si ta zvířata lehla, pustili dolů kámen na jedno z nich, na jednorožce. A ten řekl tomu druhému zvířeti: „Dej pokoj, nešťouchej mě!“ – Ale to odpovědělo: „Já ti nic nedělám.“ – A zas na toho jednorožce zeshora pustili kámen. – „Dej pokoj, už jsi mi to udělal podruhé.“ – „Vždyť já ti nic nedělám!“ – Pak se popadli a prali se, až se váleli po zemi. A ten jednorožec chtěl to druhé zvíře probodnout; ale ono uskočilo a jednorožec, jak se po něm prudce ohnal, zapíchnul se svým rohem do stromu a nemohl ho vyndat ven. Jirka se svými kamarády skočil ze smrku dolů, ta dvě zvířata utekla a tomu třetímu, jednorožci, usekli hlavu, vzali ji na ramena a nesli ji do zámku.

Tam viděli, že Jirka zase ten kousek dokázal. „Co budeme dělat? Snad mu přece musíme princeznu dát!“ – „Ne, pane králi,“ povídá jeden sloužící, „to nemůže být. Vždyť je prostého rodu, aby dostal královskou dceru! My ho musíme ze světa sprovodit.“ – Král na to přikázal, aby poslouchali, co bude Jirka mluvit, podle řeči

že poznají, co je zač a jak na něj. Na zámku bydlela jedna žena, ta to slyšela a pak Jirkovi povídala: „S tebou nebude dnes dobře, chtějí tě sprovodit ze světa.“ – „I toho se nebojím, už když mi bylo sotva dvanáct let, zabil jsem jich jednou ranou dvanáct.“ Ale to bylo tak, když mu máma upekla placku, vlítlo mu na ni dvanáct much a on je naráz zabil.

To když na zámku slyšeli, řekli; „Jinak to nepůjde, než že ho musíme zastřelit!“ Potom dali nastoupit vojáky, že mu udělají slávu, že ho budou oddávat na nádvoří. Tak ho tam vyvedli a vojáci chtěli už do něho vypálit. Ale Jirka řekl tomu, co držel v láhvi místo zátky palec: „Chutě vytáhni palec a všechno zastříkni!“ – „Ó pane, to já rád udělám.“ Vytáhl palec a všecy je zastříkl, až byli všichni slepí a žádný nic neviděl.

Na zámku když viděli, že to jinak nepůjde, řekli mu, aby šel, že mu tu princeznu dají. Potom ho oblékli do pěkných královských šatů a byla svatba.

A já jsem na té svatbě taky byla: měli tam muziku, zpívali, jedli a pili; bylo masa, koláčů, všeho plné ošatky, a vodičky plná vědra. Dnes jsem šla, včera jsem přišla: našla jsem mezi pařezy vejce, hodila jsem ho jednomu na hlavu a udělala jsem mu pleš, má ji doposud.

Rozum a Štěstí

Jednou potkalo se štěstí s Rozumem na nějaké lávce. „Vyhni se mi!“ řeklo Štěstí. Rozum byl tehdy ještě nezkušený, nevěděl, kdo komu se má vyhýbat; i řekl: „Proč bych já se ti vyhýbal? Nejsi ty lepší než já.“

„Lepší je ten,“ odpovědělo Štěstí, „kdo více dokáže. Vidíš-li tam toho selského synka, co v poli oře? Vejdi do něho; a pochodí-li s tebou lépe nežli se mnou, budu se ti pokaždé slušně z cesty vyhýbat kdy a kdekoli se potkáme.“

Rozum k tomu svolil a vešel hned oráčovi do hlavy. Jakmile oráč ucítil, že má v hlavě rozum, začal rozumovat: „Což musím já do smrti za pluhem chodit? Vždyť mohu taky jinde a snáze štěstí svého dojit!“ Nechal orání, složil pluh a jel domů. „Tatíku,“ povídá, „nelíbí se mi to sedlačení; budu se raději učit zahradníkem.“

Tatík řekl: „Což jsi se, Vaňku, pomínul s rozumem?“, ale pak se rozmyslil a povídá: „Nu když chceš, uč se spánembohem, dostane tu chalupu po mně tvůj bratr.“

Vaněk přišel o chalupu; ale nedbal na to nic, šel a dal se ke královskému zahradníkovi do učení. Nemnoho mu zahradník ukazoval, za to tím více chápal Vaněk. Brzy potom ani zahradníka neposlouchal, jak má co dělat a dělal všecko po svém. Nejprve zahradník se mrzel, ale pak, vida, že se tak všecko lépe daří, byl spokojen. „Vidím, že máš více rozumu nežli já,“ řekl, a nechal pak už Vaňka zahradničit, jak sám chtěl. V nedlouhém čase zvelebil Vaněk zahradu tak, že král veliké z ní měl potěšení a často se v ní s paní královnou a se svou jedinou dcerou procházel.

Ta královská dcera byla panna velmi krásná, ale od dvanáctého svého roku přestala mluvit nikdo ani slova od ní neslyšel. Král velice se proto rmoutil a dal rozhlásit: kdo způsobí, aby zas mluvila, že bude jejím manželem. I hlásilo se mnoho mladých králů, knížat a jiných velkých pánů, jeden po druhém; ale jak přišli, tak zas odešli: žádnému se nepodařilo způsobit, aby promluvila. „A proč bych já taky svoje štěstí nezkusil?“ pomyslil si Vaněk. „Kdoví, nepodaří-li se mi ji k tomu přivést, aby odpověděla, když se budu ptát?“

I dal se hned u krále ohlásit a král se svými rady dovedl ho do pokoje, kde dcera jeho zůstávala. Ta dcera měla pěkného psíčka a měla jej velmi ráda, protože byl velmi čiperný: všemu porozuměl, co chtěla mít.

Když Vaněk s králem a s těmi rady do jejího pokoje vstoupil, dělal, jako by té panny královské ani neviděl; než obrátil se k tomu psíčku a povídá: „Slyšel jsem,

psíčku, že jsi velmi čiperný, a jdu k tobě o radu. Byli jsme tři tovaryši: jeden řezbář, druhý krejčí a já. Jednou jsme šli lesem a musili jsme vněm zůstat přes noc. Abychom před vlky byli bezpeční, udělali jsme si oheň a umluvili jsme se, aby jeden po druhém hlídal. Nejdříve hlídal řezbář a pro ukrácení chvíle vzal špalík i vyřezal z něho pěknou pannu. Když byla hotova, probudil krejčího, aby ten zase hlídal. Krejčí, uviděv dřevěnou pannu, ptal se, co to.

'Jak vidíš,' řekl řezbář, 'byla mi dlouhá chvíle a vyřezal jsem ze špalíku pannu; bude-li tobě dlouhá chvíle, můžeš ji ošatit.' Krejčí hned vyndal nůžky, jehlu a nit, stříhl na šaty a dal se do šití; a když byly šaty hotovy, pannu přistrojil. Potom zavolal na mě, abych já šel hlídat. I ptám se ho taky, co to má.

'Jak vidíš,' řekl krejčí, 'řezbář byl dlouhá chvíle a vyřezal ze špalíku pannu a já z dlouhé chvíle jsem ji ošatil; a bude-li tobě taky dlouhá chvíle, můžeš ji naučit mluvit.' I naučil jsem ji skutečně do rána mluvit. Ale ráno, když se moji tovaryši probudili, chtěl každý tu pannu mít. Řezbář povídá:, Já ji udělal.' Krejčí: 'Já ji ošatil.' A já jsem si taky svoje právo hájil. Pověz mi tedy, psíčku, komu z nás ta panna náleží.“

Psíček mlčel; ale místo psíčka odpověděla dcera královská: „Komu by jinému náležela než tobě? Co do řezbářovy panny bez života? Co do krejčího ošacení bez řeči? Tys ji dal nejlepší dar; život a řeč, a proto právem tobě náleží.“

„Samas o sobě rozhodla,“ řekl Vaněk, „i tobě dal já zase řeč a nový život, a proto mi taky právem náležíš.“

Tehdy řekl ten jeden královský rada: „Jeho Milost královská dá tobě hojnou odměnu, že se ti podařilo dceři jeho rozvázat jazyk; ale ji si vzít nemůžeš, jsi prostého rodu.“

A král řekl: „Jsi prostého rodu, dám ti místo své dcery hojnou odměnu.“

Ale Vaněk nechtěl o žádné jiné odměně slyšet a řekl: „Král bez výminky slíbil: kdo způsobí, aby dcera jeho zas mluvila, že bude jejím manželem. Královské slovo zákon; a chce-li král, aby jiní zákonů jeho šetřili, musí je sám napřed zachovávat. A proto mi král musí svou dceru dát.“

„Pochopové, svažte ho!“ volal ten rada. „Kdo praví, že něco král musí, uráží Milost královskou a je hoden smrti. Vaše královská Milost rač poručit, ať je ten zločinec mečem odpraven.“

A král řekl: „Ať je mečem odpraven!“

Ihned Vaňka svázali a vedli na popravu. Když přišli na místo popravní, už tam na ně Štěstí čekalo i řeklo tajně k Rozumu: „Hle, jak ten člověk s tebou pochodil: až má přijít O hlavu! Ustup, ať já vejdu na tvé místo!“ Jakmile Štěstí do Vaňka vstoupilo, přelomil se katovi meč u samého jílce, jako by jej byl někdo přestříhl; a dříve nežli mu zase přinesli jiný, přijel z města na koni trubač, jak by letěl, troubil vesele a točil bílou korouhvičkou, a za ním přijel pro Vaňka královský kočár.

A to bylo tak: ta královská dcera řekla potom doma otci, že Vaněk přece jen pravdu mluvil a že královské slovo nemá se rušit, a je-li Vaněk z prostého rodu, že ho král snadno může knížetem udělat. A král řekl: „Máš pravdu, ať je knížetem!“ Ihned pro Vaňka poslali královský kočár a místo něho byl odpraven ten rada, který krále na Vaňka popudil.

A když potom Vaněk a ta královská dcera spolu jeli od oddavek, nahodil se nějak na té cestě Rozum; a uviděv, že by se musel potkat se Štěstím, sklopil hlavu a utíkal stranou, jak by ho polil. A od té doby prý Rozum, kdykoli se má potkat se Štěstím, zdaleka se mu vyhýbá.

Řípka

Byla jednou jedna babka, a ta nasila plný žejdlík řepového semena do jednoho důlku. Za čas vyrostla ze všeho toho semena jen jedna řípka, ale tak veliká, že ji ani babka, ani žádný jiný nemohl vytrhnout. I šla ta babka na potkání prosit každého, aby jí pomohl vytrhnout tu řípku.

Šla a potkala jednero: „Jednero, pojd' a pomoz mi vytrhnout řípku; až ji vytrhneme, hrnec ti jí dám.“

Jednero šlo, chytilo se babky, babka řípky: trhaly, trhaly, ale nic nemohly vytrhnout.

I šla babka a potkala dvojimo: „Dvojimo, pojd' a pomoz mi vytrhnout řípku; až ji vytrhneme, hrnec ti jí dám.“

Dvojimo šlo, chytilo se jednera, jednero babky, babka řípky: trhaly, trhaly, ale nic nemohly vytrhnout.

I šla babka a potkala trojimo: „Trojimo, pojd' a pomoz mi vytrhnout řípku; až ji vytrhneme, hrnec ti jí dám.“

Trojimo šlo, chytilo se dvojima, dvojimo jednera, jednero babky, babka řípky: trhaly, trhaly, ale nic nemohly vytrhnout.

A tak to bylo pořád: babka šla, potkala čtvero, patero, šestero, sedmero, osmero, devatero trhaly, trhaly, ale nic nemohly vytrhnout.

Potom ještě šla a potkala desatero: „Desatero, pojd' a pomoz mi vytrhnout řípku; až ji vytrhneme, hrnec ti jí dám.“

Desatero šlo, chytilo se devatera, devatero osmera, osmero sedmera, sedmero šestero, šestero patera, patero čtvera, čtvero trojima, trojimo dvojima, dvojimo jednera, jednero babky, babka řípky: trhaly, trhaly řípka se přetrhla, babka se převrhla, a všichni se svalili v jednu hromadu.

Tři zlaté vlasy děda Vševěda

Bylo – nebylo: byl jednou jeden král, který se rád honil po lesích za zvěří. Jednou taky se pustil daleko za jelenem a zabloudil. Byl sám a sám, přišla noc a král byl rád, že našel na mýtině chalupu. Zůstával tam uhlíř. Král povídá, jestli by ho chtěl z lesa na cestu vyvést, že mu dobře zaplatí. – „I rád bych s vámi,“ řekl uhlíř, „ale tu vidíte, žena se mi právě čeká, nemohu odejít. A kam byste taky v noci? Lehněte si na půdu na seno a ráno vás doprovodím.“ – Brzy potom se narodil uhlířovi synáček. Král ležel na půdě, nemohl usnout. O půlnoci pozoroval dole ve světnici nějaké světlo. Koukne skulinou ve stropě a tu vidí: uhlíř spal, žena jeho ležela jako ve mdlobách a podle děťátka stály tři staré babičky, celé bílé, každá měla v ruce svíci rozsvícenou. První povídá: „Já tomu chlapci dávám, aby přišel do velikých nebezpečností!“ – Druhá povídá: „A já mu dávám, aby ze všech šťastně vyvázl a byl dlouho živ.“ – A třetí povídá: „A já mu dávám za ženu tu dcerušku, co se dnes narodila tomu králi, který tu nahoře na seně leží.“ Nato babičky svíce zhasly a bylo zas ticho. Byly to sudičky.

Král zůstal, jako by mu byl meč do prsou vrazil. Nespal do rána; přemýšlel co a jak, aby se nestalo, co tu slyšel. Když se rozednilo, začalo dítě plakat. Uhlíř vstal a vidí, že mu žena zatím usnula na věčnost. „Och můj ubobý sirotečku!“ naříkal: „co si nyní s tebou počnu?“ – „Dej mi to děťátko,“ praví král, „já se o něj postarám, že mu dobře bude; a tobě dám peněz tolik, že do smrti nebudeš musit uhlí pálit.“ – Uhlíř byl tomu rád a král slíbil, že si pro to děťátko pošle. Když přišel do svého zámku, vypravovali mu s radostí velikou, že se mu tu a tu noc narodila krásná dceruška. Byla to právě ta noc, když viděl ty tři sudičky. Král se zamračil, zavolal jednoho svého služebníka a povídá: „Půjdeš tam a tam do lesa, v chalupě tam uhlíř zůstává; dáš mu tyto peníze a on ti dá malé dítě. To dítě vezmeš a na cestě potom utopíš. Neutopíš-li, budeš sám vodu pít!“ – Služebník šel, vzal děťátko do košíka, a když přišel na lávku, kde hluboká a široká řeka tekla, hodil ho i s košíkem do vody. – „Dobrou noc, nezvaný zeti!“ řekl potom král, když mu to služebník pověděl.

Král myslil, že se děťátko utopilo, a neutopilo se: plulo v košíku po vodě, jako by je kolíbal, a spalo, jako by mu zpíval, až připlulo k chalupě jednoho rybáře. Rybář seděl na břehu, spravoval síť. Tu vidí po řece něco plynout skočí do lodičky a za tím, a vytáhl z vody v košíku děťátko. I donesl ho své ženě a povídá: „Vždyckys chtěla mít nějakého synáčka, a tu ho máš: přinesla nám ho voda.“ –

Žena rybářova byla mu ráda a vychovala to dítě za své vlastní. Říkali mu Plaváček, protože jim po vodě připlaval.

Řeka teče a léta minou, a z hocha stal se krásný mládenec, že mu daleko široko nebylo rovného. Jednou v létě přihodilo se, že tudy jel na koni král sám a sám. Bylo parno, chtělo se mu pít, i zahrnul k rybáři, aby mu dali trochu čerstvé vody. Když mu ji Plaváček podal, zarazil se král, hledě na něj. „Švarného hocha máš, rybáři,“ povídá, „je-li to tvůj syn?“ – „Je a není,“ odpověděl rybář; „právě tomu dvacet let připlaval po řece v košíku co maličké děťátko a vychovali jsme si ho.“ – Králi se udělaly mžitky před očima, zbledl jako stěna; viděl, že je to ten, co ho dal utopit. Ale hned se vzpamatoval, skočil z koně a povídá: „Potřebuju posla do mého královského zámku a nikoho s sebou nemám; může-li mi ten mládenec tam dojít?“ – „Vaše královská Milost poroučí a hoch půjde,“ řekl rybář. – Král si sedl a napsal své paní králově list: „Toho mladíka, kterého ti tuto posílám, dej bez meškání mečem probodnout: můj to zlý nepřítel. Až se vrátím, ať je vykonáno. Tak má vůle.“ Pak to psaní složil, zapečetil a přitlačil svůj prsten.

Plaváček vydal se hned se psáním na cestu. Musil velikým lesem, a než se nadál, sešel z cesty a zabloudil. Chodil z houští do houští, až se už začalo stmívat. Tu potká starou babičku: „Kampak, Plaváčku, kampak?“ – „Jdu se psáním do královského zámku a zabloudil jsem. Nemohla byste mi, matičko, povědít, kudy na cestu?“ – „Dnes už beztoho nedojdeš, je tma,“ řekla babička, „zůstaň u mě na noc: však nebudeš u cizí, jsem ti kmotrou.“ – Mládenec si dal říci, a sotva byli několik kroků, měli před sebou hezký domek, jako by byl najednou ze země vyrostl. V noci, když hoch usnul, vytáhla mu babička psaní z kapsy a dala mu tam jiné, ve kterém tak bylo napsáno: „Toho mladíka, kterého ti tuto posílám, dej bez meškání s naší dcerou oddat: můj to souzený zeť. Až se vrátím, ať je vykonáno. Tak má vůle.“

Když paní králová to psaní přečtla, dala hned vystrojit svatbu, a obě, paní králová i mladá královna, nemohly se na ženicha dost nahledět, jak se jim líbil, a Plaváček byl se svou královskou nevěstou taky spokojen. Po několika dnech přijel domů král, a když viděl, co se stalo, rozzlobil se náramně na svou paní, co to učinila. – „Vždyť pak jsi mi sám poručil, abych ho dala s naší dcerou oddat, dřív než se vrátíš!“ odpověděla králová a podala mu psaní. Král psaní vzal, prohlíží písmo, pečeť, papír – všechno bylo jeho vlastní. I dal si zavolat zetě a vypytaval se, co a jak a kde chodil.

Plaváček vypravoval, kterak šel a v lese zabloudil a že zůstal na noc u své staré kmotry. – „A kterak vypadala?“ – „Tak a tak.“ – A král poznal z jeho řeči, že to byla táž osoba, která před dvaceti lety dceru jeho přisoudila synu uhlířovu. Myslíl – myslił – a potom povídá: „Co se stalo, nedá se změnit; ale zdarma přece mým zetěm být nemůžeš; chceš-li mou dceru mít, musíš ji za věno přinést tři zlaté vlasy děda Vševeda.“ Myslił si, že se takto svého nemilého zetě nejjistěji zbaví.

Plaváček rozloučil se se svou chotí a šel – kudy a kam, nevím; ale že mu sudička byla kmotrou, bylo mu snadno pravou cestu najít. šel dlouho a daleko, přes hory doly, přes vody brody, až přišel k černému moři. Tu vidí loď a na ní přívozníka. – „Pozdrav pánbůh, starý přívozníku!“ – „Dejž to pánbůh, mladý poutníku! Kam tudy cestou?“ – „K dědu Vševědu pro tři zlaté vlasy.“ – „Hoho, na takového posla dávno čekám. Dvacet let už tu převážím a nikdo mě nejde vysvobodit. Slíbíš-li mi, že se děda Vševěda zeptáš, kdy bude mé roboty konec, převezu tě.“ – Plaváček slíbil a přívozník ho převezl.

Potom přišel k nějakému velikému městu, ale bylo sešlé a smutné. Před městem potká stařečka, měl v ruce hůl a sotva lezl. – „Pozdrav pánbůh, šedivý dědečku!“ – „Dejž to pánbůh, pěkný mládenečku! Kam tudy cestou?“ – „K dědu Vševědu pro tři zlaté vlasy.“ – „Aj aj“, na takového posla tu dávno čekáme; to tě hned musím k našemu panu králi dovést. „– Když tam přišli, řekl král:“ Slyším, že jdeš poselstvím k dědu Vševědu. Měli jsme tu jabloň, nesla mladici jablka: když někdo jedno snědl, třeba byl už nad hrobem, omládl zas a byl jako jinoch. Ale už dvacet let nenese jabloň ovoce žádné. Slíbíš-li mi, že se děda Vševěda zeptáš, je-li nám jaká pomoc, odměním se tobě královsky. „– Plaváček slíbil a král ho milostivě propustil.

Potom přišel zase k jinému velikému městu, ale bylo z polovice pobožené. Nedaleko města zakopával syn otce svého zemřelého, a slzy mu jako hrauhy padaly po tvářích. –“ Pozdrav pánbůh, smutný hrobníku! „řekl Plaváček. –“ Dejž to pánbůh, dobrý poutníku! Kam tudy cestou? „–“ Jdu k dědu Vševědu pro tři zlaté vlasy. „–“ K dědu Vševědu? Škoda, žes dříve nepřišel! Ale náš pan král na takového posla už dávno čeká; musím tě k němu dovést. „– Když tam přišli, řekl král:“ Slyším, že jdeš poselstvím k dědu Vševědu. Měli jsme tu studnici, prýštla se z ní živá voda: když se ji někdo napil, třeba už umíral, hned se zas uzdravil; a kdyby byl už mrtev a tou vodou ho pokropili, zase vstal a chodil. Ale teď už dvacet let voda přestala téct. Slíbíš-li mi, že se děda Vševěda zeptáš, je-li nám jaká pomoc, královskou odměnu ti dám. „– Plaváček slíbil a král ho milostivě propustil.

Potom šel dlouho a daleko černým lesem a uprostřed toho lesa vidí velikou zelenou louku, plnou krásného kvítí, a na ní zlatý zámek; byl to zámek děda Vševěda, třtyl se jako žhavý. Plaváček vešel do zámku, ale nenašel tam nikoho, než v jednom koutě starou babičku, seděla a předla.“ Vítám tě, Plaváčku: „povídá,“ jsem ráda, že tě zas vidím. „Byla to jeho kmotra, co byl u ní v lese noclehem, když to psaní nesl.“ Copak tě sem přivedlo? „–“ Král nechce, abych byl darmo jeho zetěm; i poslal mě pro tři zlaté vlasy děda Vševěda. „– Babička se usmála a povídá:“ Děd Vševěd je můj syn, jasně Slunce: ráno je pacholátkem, v

poledne mužem a večer starým dědem. Já ti ty tři vlasy z jeho zlaté hlavy opatřím, abych ti taky darmo nebyla kmotrou. Ale tak, synáčku, jak tu jsi, zůstat nemůžeš! Můj syn je sice dobrá duše; ale když přijde navečer hladový domů, mohlo by se lehkostát, že by tě upekla a snědl k večeři. Je tu prázdná kád', přiklopím ji na tebe. „– Plaváček prosil, aby se taky děda Vševěda zeptala na ty tři věci, co slíbil na cestě, že přinese odpověď. –“ Zeptám, „řekla babička,“ a dej pozor, co řekne.,,

Najednou strhl se venku vítr a západním oknem do světnice přiletělo Slunce, starý dědeček se zlatou hlavou. „Čuchy, čuchy, člověčinu! „povídá,“ někoho tu, matko, máš? „–“ Hvězdo denní, kohopak bych tu mohla mít, abys ty ho neviděl? Ale tak je: celý den lítáš po tom božím světě a tam se té člověčiny načucháš; i není divu, když večer domů přijdeš, že ti ještě voní! „– Stařeček neřekl na to nic a sedl k večeři.

Po večeři položil svou zlatou hlavu babičce na klín a počal dřímat. Když babička viděla, že už usnul, vytrhla mu jeden zlatý vlas a hodila na zem – zazvonil jako struna. –“ Co mi chceš, matko? „řekl stařeček. –“ Nic, synáčku, nic! Dřímala jsem a měla jsem divný sen. „–“ A co se ti zdálo? „–“ Zdálo se mi o jednom městě, měli tam pramen živé vody: když někdo stonal a napil se jí, ozdravěl; a když umřel a tou vodou ho pokropili, zas ožil. Ale teď už dvacet let voda přestala téct: je-li jaká pomoc, aby zas tekla? „–“ Snadná pomoc: v té studnici na prameni žába sedí, nedá vodě téct; ať žabu zabijí a studnici vyčistí, poteče voda zas jako prve. „– Když stařeček potom zas usnul, vytrhla mu babička druhý zlatý vlas a hodila na zem. –“ Což zase máš, matko? „–“ Nic, synáčku, nic! Dřímala jsem a zdálo se mi zas něco divného. Zdálo se mi o jednom městě, měli tam jabloň, nesla mladíci jablka: když někdo zestárnul a jedno snědl, omládl zas. Ale teď už dvacet let nenese jabloň ovoce žádné: je-li jaká pomoc? „–“ Snadná pomoc: pod jabloni leží had, užívá jí síly; ať hada zabijí a jabloň přesadí, ponese zas ovoce jako prve. „– Potom stařeček brzy zas usnul a babička mu vytrhla třetí zlatý vlas. –“ Což mě, matko, spát nenecháš? „řekl stařeček mrzutě a chtěl vstávat. –“ Lež, synáčku, lež! Nehněvej se, nerada jsem tě vzbudila. Ale přišla na mě dřímota a měla jsem zas podivný sen. Zdálo se mi o přívozníkovi na černém moři: dvacet let už tam převáží a nikdo ho nejde vysvobodit. Kdy bude roboty jeho konec? „–“ Hloupé matky to syn! Ať dá jinému veslo do ruky a sám vyskočí na břeh, bude ten zas přívozníkem. Ale teď už mi dej pokoj: musím časně ráno vstát a jít slzy sušit, co králova dcera každou noc vypláče pro svého muže, syna uhlířova, kterého král poslal pro mé tři zlaté vlasy.,,

K ránu strhl se zas venku vítr a na klíně své staré matičky probudilo se, místo stařečka, krásné zlatovlasé dítě, boží Slunéčko, dalo matce sbohem a východním oknem vyletělo ven. Babička zas odklopila kád' a řekla Plaváčkovi: „Tuhle máš ty tři zlaté vlasy, a co děd Vševěd na ty tři věci odpověděl, už taky víš. Jdi

spánembohem, už mě víc neuhlídáš, není toho třeba. „– Plaváček babičce pěkně poděkoval a šel.

Když přišel do toho prvního města, ptal se ho král, jakou jim nese novinu. –“ Dobrou! „řekl Plaváček.“ Dejte studnici vyčistit a žábu, co na prameni sedí, zabijte, a poteče vám voda zas jako kdy prve. „– Král to dal hned udělat a když viděl, že se voda prýští plným pramenem, daroval Plaváčkovi dvanáct koní bílých jako labutě a na ně tolik zlata a stříbra a drahého kameni, co mohli unést.

Když přišel do toho druhého města, ptal se ho zase král, jakou jim nese novinu. –“ Dobrou! „řekl Plaváček.“ Dejte jabloň vykopat, najdete pod kořeny hada, toho zabijte; potom jabloň zase vsadíte a ponese vám ovoce jako kdy prve. „– Král to dal hned udělat, a jabloň za noc oděla se květem, jako by ji růžemi osypal. Král měl velikou radost a daroval Plaváčkovi dvanáct koni vraných jako havrani a na ně taky tolik bohatství, co mohli unést.

Plaváček jel potom dál, a když byl u černého moře, ptal se ho přívozník, zdali se dověděl, kdy bude vysvobozen. –“ Dověděl, „řekl Plaváček,“ ale dříve mě převez, pak ti povím. „– Přívozník se sice vzpouzel; ale když viděl, že není jiné pomoci, převezl ho přec i s jeho čtyřadvaceti koňmi. –“ Až zas budeš někoho převážet, „řekl mu potom Plaváček,“ dej mu veslo do ruky a vyskoč na břeh, a bude ten místo tebe přívozníkem.,,

Král ani svým očím nevěřil, když mu Plaváček ty tři zlaté vlasy děda Vševěda přinesl, a dcera jeho plakala, ne žalostí, ale radostí, že se zas vrátil. –“ A kdes těch pěkných koni a toho velikého bohatství nabyl? „ptal se král. –“ Vysloužil jsem si to, „řekl Plaváček a vypravoval, kterak tomu králi dopomohl zase k mladickým jablkům, co ze starých lidí dělají mladé, a tomu králi k živé vodě, co z nemocných dělá zdravé a z mrtvých živé. –“ Mladicí jablka! Živá voda! „opakoval si potichu král.“ Kdybych jedno snědl, omládl bych; a kdybych i zemřel, tou vodou bych zas ožil! „Bez meškání vydal se na cestu pro mladicí jablka a pro živou vodu – a potud se ještě nevrátil.

A tak se stal uhlířův syn zetěm královým, jak sudička přisoudila, a král – snad ještě pořád tam převáží přes černé moře!

Zlatovláska

Byl jeden král a byl tak rozumný, že i všem živočichům rozuměl, co si povídali. A poslouchajte, jak se tomu naučil.

Přišla k němu jednou nějaká stará babička, přinesla mu v košíku hada a povídá, aby si ho dal ustrojít: když ho sní, že bude všemu rozumět, co které zvíře v povětrí, na zemi i ve vodě mluví. Tomu králi se to líbilo, že bude umět, co nikdo neumí, dobře babičce zaplatil a hned poručil sloužícímu, aby mu tu rybu k obědu připravil.

„Ale,“ prý, „ať ji ani na jazyk nevezmeš, sic mi to svou hlavou zaplatíš!“

Jiříkovi, tomu sloužícímu, bylo divné, proč mu to král tak tuze zapověděl.

Jakživ jsem takovou rybu neviděl, „povídá sám sobě, „vypadá zrovna tak jako had! A jaký by to byl kuchař, aby ani neokusil, co strojí?“

Když to bylo upečeno, vzal koustíček na jazyk a ochutnával.

Vtom slyší kolem úst něco bzučet: „Nám taky něco! Nám taky něco!“

Jiřík se ohlíží, co to, a nevidí než několik much, co kuchyní lítaly.

Tu zas venku na ulici někdo siplavě volá, „: „Kampák? Kampák?“

A tenčí hlasy odpovídají: „Do mlynářova ječmene, do mlynářova ječmene.“

Jiřík koukne oknem a vidí housera s hejnem hus.

„Aha!“ povídá, „taková je ta ryba?“

Už věděl, co je. Čerstvě vstrčil ještě jeden drobet do úst a pak hada donesl králi, jako by nic nebylo.

Po obědě poručil král Jiříkovi, aby mu osedlal koně, že se chce projet, a on aby ho doprovázel. Král jel napřed a Jiřík za ním.

Když jeli po zelené louce poskočil Jiříkův kůň a zařehal: „Hohohoho, bratře, mně je tak lehký, že bych chtěl přes hory skákat!“

„Což je o to, povídá druhý, „já bych taky rád skákal, ale na mne sedí starý: skočím-li, svalí se na zem jako měch a srazí vaz.“

„Ať si srazí, co z toho?“ řekl Jiříkův kůň. „Místo starého budeš nosit mladého.“

Jiřík srdečně se té rozmluvě zasmál, ale jen tak potichu, aby král nevěděl. Ale král taky dobře rozuměl, co si koníci povídali, ohlídl se, a vida, že se Jiřík směje, ptá se: „Čemu se směješ?“

„Ničemu, královská Jasnosti: jen mi tak něco připadlo,“ vylouval se Jiřík.

Starý král však už ho měl v podezření a koňům už taky nedůvěřoval; obrátil a zas domů. Když přijeli do zámku, poručil král Jiříkovi, aby mu nalil do sklenice vína.

„Ale tvá hlava za to,“ povídá, „jestliže nedoleješ, anebo přeलेješ!“

Jiřík vzal konvici s vínem a leje. Vtom přiletěli oknem dva ptáčkové; jeden druhého honil, a ten, co utíkal, měl tři zlaté vlasy v zobáčku.

„Dej mi je,“ povídá ten jeden, „však jsou moje!“

„Nedám, moje jsou! Já si je zdvihl.“

„Ale já je viděl, jak upadly, když se zlatovlasá panna česala. Dej mi aspoň dva.“

„Ani jeden.“

Tu ten druhý ptáček za ním ty zlaté vlasy pochytil. Když se tak o ně letmo tahali, zůstal každému v zobáčku jeden, a třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to zazvonilo. Vtom se Jiřík po něm ohlédl a přelil.

„Propadls mi životem!“ vykřikl král. „Ale chci s tebou milostivě naložit, když té zlatovlasé panny dobudeš a přivedeš mi ji za manželku.“

Co měl Jiřík dělat? Chtěl-li svůj život zachovat, musil pro pannu, ačkoli nevěděl, kde ji hledat. Osedlal si koně a jel kudy tudy.

Přijel k černému lesem a tu pod lesem u cesty hořel keř; zapálili jej pasáci. Pod keřem byl mravenčí kopec, jiskry na něj padaly, a mravenci se svými bílými vajíčky sem tam utíkali.

„Och pomoz, Jiříku, pomoz,“ volali žalostně, „uhoříme, i naši mladí ve vajíčkách.“

On tu hned z koně dolů, keř uťal a oheň uhasil.

„Až budeš potřebovat, vzpomeň si na nás, a taky ti pomůžem.“

Potom jel tím lesem a přijel k vysoké jedli. Navrchu na jedli bylo krkavčí hnízdo a dole na zemi dvě krkavčata pištěla a naříkala: „Otec i matka nám uletěli; máme si sami potravu hledat, a my ubohá písklata ještě lítat neumíme! Och pomoz, Jiříku, pomoz, nasyť nás, sic umřeme hladem.“

Jiřík se dlouho nerozmýšlel, skočil z koně a vrazil mu do boku meč, aby krkavčata měla co žrát.

„Až budeš potřebovat,“ krákorala vesele, „vzpomeň si na nás, a taky ti pomůžem.“

Potom dál už musil Jiřík pěšky. Šel dlouho, dlouho lesem, a když konečně z lesa vycházel, viděl před sebou daleké široké moře. Na břehu kraj moře dva rybáři spolu se hádali. Chytili velikou zlatou rybu do sítě a každý chtěl ji mít sobě sám.

„Má je síť má je ryba!“

A druhý na to: „Málo by ti tvoje síť byla platna, kdyby mé lodi a mé pomoci nebylo.“

„Až podruhé zas takovou chytíme, bude tvá!“

„Ne tak, ty na druhou počkej a tuhle mi dej.“

Já vás porovná,“ povídá Jiřík: „Prodejte mi tu rybu dobře vám ji zaplatím, a

peníze rozdělte mezi sebe napolovic.“

I dal jim za ni všechny peníze, co měl od krále na cestu, nic si nenechal. Rybáři byli rádi, že tak dobře prodali, a Jiřík pustil rybu zas do moře.

Vesele zašpláchala vodou, pohroužila se a pak nedaleko břehu ještě jednou vystrčila hlavu: „Až mne, Jiříku, budeš potřebovat, vzpomeň si na mne, odsloužím se ti.“ A po té se ztratila.

„Kam jdeš?“ ptali se rybáři Jiříka.

Jdu svému pánu, starému králi, pro nevěstu, pro zlatovlasou pannu, a nevím ani, kde ji hledat!„

„Och, o té ti dobře můžeme povědět,“ řekli rybáři. Je to Zlatovláska, dcera králova z křišťálového zámku tamhle na tom ostrově. Každý den ráno, když se rozednívá, rozčesává své zlaté vlasy; jde záře od nich po nebi i po moři. Chceš-li, sami tě tam na ten ostrov dovezeme, protože nás tak dobře porovnal. Měj se však na pozoru, abys pravou pannu vybral: dvanáct je panen, dcer královských, ale jen jedna má zlaté vlasy.„

Když byl Jiřík na ostrově, šel do křišťálového zámku prosit krále, aby svou zlatovlasou dceru dal jeho panu králi za manželku.

„Dám,“ řekl král, „ale musíš si ji vysloužit: musíš za tři dni tři práce udělat, co ti uložím, každý den jednu. Zatím si do zítřka můžeš odpočinout.“

Druhý den ráno povídá mu král: „Má Zlatovláska měla tkanici drahých perel; tkanice se přetrhla a perly vysypaly se do vysoké trávy na zelené louce. Ty perly všechny musíš sebrat aby ani jedna nechyběla.“

Jiřík šel na tu louku, byla daleká široká, klekl do trávy a začal hledat. Hledal, hledal od rána do poledne, ale ani perličky neviděl.

„Och, kdyby tu byli moji mravenci, ti by mi mohli pomoci!“

„Však tu jsme, abychom ti pomohli,“ řekli mravenci, kde se vzali, tu se vzali, ale kolem něho se jen hemžili. „Co potřebuješ?“

„Mám perly sebrat na té louce, a nevidím ani jednu.“

„Maličko jen počkej, my je za tebe seberem.“

A netrvalo dlouho, snesli mu z trávy hromádku perel, nepotřeboval než na tkanici navlíkat. A potom, když už chtěl tkanici zavázat, přikulhal ještě jeden mraveneček, byl chromý, noha mu tehda uhořela, když u nich hořelo, a křičel: „Počkej, Jiříku, nezavazuj, nesu ještě jednu perličku!“

Když Jiřík ty perly králi přinesl a král je přepočítal, ani jedna nechyběla.

„Dobřes udělal svou věc,“ povídá, „zítra ti dám jinou práci.“

Ráno Jiřík přišel a král mu řekl: „Má Zlatovláska se koupala v moři a ztratila tam zlatý prsten, ten musíš najít a přinést.“

Jiřík šel k moři a chodil smutně po břehu; moře bylo čisté, ale tak hluboké, že

nemohl ani dna dohlédnout, a což teprve na dně vyhledat prsten!

„Och, kdyby tu byla má zlatá ryba, ta by mi mohla pomoci!“

Vtom se něco v moři zablesklo a z hlubiny navrch vody vyplynula zlatá ryba:

„Však tu jsem, abych ti pomohla. Co potřebuješ?“

„Mám v hlubokém moři najít zlatý prsten, a nevidím ani dno.“

„Teď právě jsem potkala hbitou štikou rybu, nesla zlatý prsten na ploutvi. Maličko jen počkej, já ti jej přinesu.“

A netrvalo dlouho, vrátila se z hlubiny a přinesla mu štikou i s prstenem.

Král Jiříka zase pochválil, že dobře svou věc udělal; a potom ráno mu třetí práci uložil: „Chceš-li, abych svou Zlatovlásku tvému králi dal za manželku, musíš jí přinést mrtvou a živou vodu; budeť jí potřeba.“

Jiřík nevěda, kam se pro tu vodu obrátit, šel nazdařbůh kudy tudy, kam ho nohy nesly, až přišel do černého lesa.

„Och, kdyby tu byli moji krkavci, snad by mi pomohli!“

Tu se mu nad hlavou cosi šustlo, a kde se vzali, tu se vzali, dva krkavci: „Však tu jsme, abychom ti pomohli. Co chceš?“

„Mám přinést mrtvou a živou vodu, a nevím, kde ji hledat.“

„O té my dobře víme. Maličko jen počkej, my ti ji přinesem.“

A za malou chvíli přinesli Jiříkovi každý jednu tykvici plnou vody; v jedné tykvici byla živá voda, v druhé mrtvá. Jiřík byl rád, že se mu tak dobře poštěstilo, a pospíchal k zámku. Kraj lesa viděl od jedle k jedli rozpjatou pavučinu, prostřed pavučiny seděl veliký pavouk, cucal mouchu. Jiřík vzal tykvici s mrtvou vodou, postříkl pavouka, a pavouk se svalil na zem jako zralá višně, byl mrtev. Potom postříkl mouchu z druhé tykvice živou vodou, a moucha začala sebou házet, vyškrábala se z pavučiny ven a fuk do povětří.

„Tvé štěstí, Jiříku, žes mě vzkřísil,“ bzučela mu kolem uší, „však beze mne sotva bys uhozl, která z dvanácti je Zlatovlásky.“

Když král viděl, že Jiřík tu třetí věc taky dokázal, řekl, že mu svou zlatovlasou dceru dá. „Ale,“ prý, „musíš si ji sám vybrat.“

Potom ho vedl do jedné veliké síně, tam uprostřed byl kulatý stůl a kolem stolu sedělo dvanáct krásných panen, jedna jako druhá; ale každá měla na hlavě loktušku dlouhou až na zem, bílou jako sníh, takže nic nebylo vidět, jaké má která vlasy.

„Tuhle jsou mé dcery,“ povídá král. „Uhodneš-li, která z nich je Zlatovlásky, získal jsi ji a můžeš ji hned s sebou odvést; pakli neuhodneš, není ti souzena, musíš odejít bez ní.“

Jiřík byl v největší úzkosti, nevěděl, co si počít. Vtom zašeptalo mu cosi do ucha: „Bz-bz! Jdi okolo stolu, já ti povím, která to je.“

Byla to moucha, co ji vzkřísil Jiřík živou vodou.

„Tahle panna to není – ta taky ne – ta taky ne – tahle je Zlatovlásky!“

„Tuto dceru mi dej!“ vykřikl Jiřík, „tu jsem vysloužil svému pánu.“

„Uhodls,“ řekl král, a panna hned taky vstala od stolu, odhrnula loktušku, a zlaté vlasy plynuly jí hustými prameny z hlavy až na zem, a bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely.

Potom dal král na cestu své dceři, jak sluší a patří, výbavu a Jiřík odvezl ji svému pánu za nevěstu.

Starému králi se oči jiskřily a poskakoval radostí, když Zlatovlásku viděl, a hned poručil, aby se přípravy dělaly k svatbě.

„Chtěl jsem tě sice dát oběsit pro tvou neposlušnost, aby tě krkavci snědli,“ povídá Jiříkovi, „ale žes mi tak dobře posloužil, dám ti jen sekyrou hlavu srazit a pak tě dám počestně pochovat.“

Když Jiříka odpravili, prosila Zlatovláska starého krále, aby jí toho mrtvého služebníka daroval, a král nemohl to své zlatovlasé nevěstě nijak odepřít. Potom ona srovnala hlavu Jiříkovi k tělu, pokropila ho mrtvou vodou, a tělo srostlo s hlavou, takže po ráně ani památky nezůstalo; pak ho pokropila živou vodou, a Jiřík zase vstal, jako by se byl znovu narodil, čerstvý jako jelen a mladost jen se mu z tváří svítila.

„Och, jak jsem to tvrdě spal!“ povídá Jiřík a mnul si oči.

„Ba věru, tvrdě jsi spal,“ řekla Zlatovláska, „a kdyby mne nebývalo, na věky věků by ses byl neprobudil!“

Když starý král viděl, že Jiřík zas ožil, a že je mladší a krásnější než prve, rád by byl taky tak ještě zas omládl. Hned poručil, aby ho taky sťali a pak tou vodou pokropili. Sťali ho a kropili živou vodou pořád, až ji všichni vykropili, ale hlava nijak mu nechtěla k tělu přirůst; potom teprv začali mrtvou vodou kropit, a v okamžení přirostla; ale král byl zase mrtev, protože už neměli živou vodu, aby ho vzkřísili.

A poněvadž království bez krále nemohlo být a nikoho tak rozumného neměli, aby všem živočichům rozuměl jako Jiřík, udělali Jiříka králem a Zlatovlásku královnou.